

KAPSAMLI CİNSELLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE

EFSUN SERTOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Kasım 2018, İstanbul

Söyleşiyi yapan: Esra Aşan

Toplumumuzda cinsiyet ayrımcılığını ve cinsiyetçi şiddetin farklı türlerini deneyimliyoruz. Bu şiddeti geriletmenin, sona erdirmenin yollarından biri de koruyucu-önleyici çalışmalar yürütmekten ve bunları eğitimin bir parçası haline getirmekten geçiyor. Eğitim alanında cinsiyet eşitliğini, saygıyı, çeşitliliği merkeze alan çalışmaların önemi ülkemizde giderek artıyor. Çocukların, gençlerin sağlıklı bir yetişkinliğe hazırlanırken koruyucu ve bilinçlendirici bir eğitim almaları daha da önem kazanıyor. Dergimizin bu sayısında Kapsamlı Cinsellik Eğitimleri veren eğitimci Efsun Sertoğlu ile Kapsamlı Cinsellik Eğitimi, bu eğitimlerin çocuklar ve yetişkinler üzerindeki etkileri ve eğitim sisteminde hak temelli bir eğitim anlayışının gerekliliği üzerine konuştuk.

Öncelikle sizi ve cinsellik eğitimi üzerine yürüttüğünüz çalışmaları tanıyarak başlayabiliriz.

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Eğitimi Bölümü mezunuyum. Mezuniyetimden bu yana; özellikle sivil toplum alanında çocuk hakları, cinsel sağlık, cinsellik eğitimi, toplumsal cinsiyet eleştirisi, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, LGBTİQ+’ların cinsel/üreme hakları ve cinsel şiddetle mücadele odağında çocuklar, ergenler, gençler, LGBTİQ+’lar, eğitimciler, bakım verenler, ruh sağlığı çalışanları ve hizmet sunuculara yönelik eğitimler, seminerler ve atölyeler düzenledim. 2009-2016 yılları arasında Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı’nda “Okul Temelli Cinsel Sağlık Eğitim Programı”nın koordinatörlüğünü ve eğitimciliğini yürüttüm. Eylül 2016’dan bu yana çalışmalarımı bireysel olarak sürdürüyorum; okullarda çocuklar, ergenler, gençler, ebeveynler, öğretmenler ve psikolojik danışmanlara yönelik Kapsamlı Cinsellik Eğitimi çalışmaları yürütüyorum. Yanı sıra; çocukların bedensel söz hakkı, onay kavramı, akranlar arası şiddet, flört şiddeti, cinsel istismar konularında koruyucu-önleyici içerikler hazırlıyor ve bunları okullarda, üniversitelerde, sendikalarda, meslek odalarında, sivil toplum kuruluşlarında uyguluyorum. Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği üyesiyim. Self Psikoloji Akademi ekibi içinde yer alıyorum.

Çalışmanızı Kapsamlı Cinsellik Eğitimi olarak tanımlıyorsunuz. Nedir Kapsamlı Cinsellik Eğitimi?

Kapsamlı Cinsellik Eğitimi; doğumla başlayan, bireylerin yaş ve gelişim dönemi özelliklerine uygun şekilde ve kademeli olarak ilerleyen, bilimsel temellere dayanan, kapsamlı, insan haklarını odağa alan, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken ve kalıcı etki yaratan bir eğitim. Cinsel eğitim ya da cinsellik eğitimi dediğimizde insanların zihninde sadece beden, cinsel organlar, ergenlik, cinsel sağlık gibi konularda bilgilendirmenin yapıldığı bir süreç canlanabiliyor. Hâlbuki Kapsamlı Cinsellik Eğitimi, adından da anlaşılacağı üzere oldukça geniş bir çalışma ve çok fazla konuyu içine alıyor. Uzun bir liste sayacağım, ancak kapsamlı derken neyi kastettiğimin daha net anlaşılması için bu önemli. Kapsamlı Cinsellik Eğitimi'nin içinde; bedensel söz hakkı, çocuklar için onay kavramı, özel alan ve sınırlar, hayır deme hakkı, özkorumaya ve özsavunmaya hakkı, bedeni tanıma, cinsel organlar, bedensel ve ruhsal özbakım, duyguları tanıma ve ifade edebilme, ergenlik dönemi değişimleri, cinselliğin boyutları, toplumsal cinsiyet kalıpları, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık, LGBTİQ kavramları, homofobi, transfobi, güvenli cinsellik, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, doğurganlığın düzenlenmesi, cinsel sağlığı koruyucu davranışlar, cinsellikle ilgili mitler ve gerçekler, cinsel şiddet, flört şiddeti, onay kültürü gibi pek çok konu var. Kapsamlı Cinsellik Eğitimi'nin kazanımlarından bahsederek... çocukların, ergenlerin ve gençlerin hem içinde bulundukları dönemi sağlıklı ve mutlu şekilde geçirmelerine hem de sağlıklı bir yetişkinliğe hazırlanmalarına katkı sunuyor. Hak ve sınır ihlalleri, akranlar arası şiddet, cinsel istismar, flört şiddeti ve cinsel şiddetin diğer biçimleri, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, erken yaş gebelikleri, istenmeyen gebelikler gibi durumların önlenmesinde çok kritik bir role sahip. Ayrıca, bireylerin hak temelli bakış açısı kazanmalarını, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir dil ve yaklaşım geliştirmelerini, kendi duygu, ihtiyaç, beklenti ve sınırlarını ifade edebilmelerini, cinsellikle ilgili bilinçli ve sorumlu kararlar alabilmelerini ve yanlış kanallardan gelen bilgileri sorgulayabilmelerini destekliyor. Yanlış kanallardan gelen bilgiler kısmını açayım. Araştırmalar gösteriyor ki, çocuklar/ergenler cinsel gelişim süreçlerindeki bilgi ihtiyaçlarını genellikle enformel şekilde arkadaşlarından, internetten, pornografiden ve sokaktan karşılıyor. Bu da yanlış, abartılı, birbiriyle çelişen, olumsuz mesajlara maruz kalmalarına, kafalarının karışmasına, kaygılanmalarına ve zarar görmelerine neden oluyor. İşte bu yüzden, bilimsel ve hak temelli bir bakış açısı ile yapılandırılmış Kapsamlı Cinsellik Eğitimleri son derece önemli. Bu noktada ebeveynler, bakım verenler ve eğitimciler merkezi bir role sahip. Ancak Kapsamlı Cinsellik Eğitimleri sadece ev ve okulla sınırlı kalmamalı; sivil toplum kuruluşlarının, tüm eğitim ve sosyal hizmet kurumlarının, medyanın, spor kulüplerinin, yayınevlerinin; kısacası tüm sosyal kurumların gündeminde ve çalışmalarında yer almalı.

Okullarda nasıl bir program uyguluyorsunuz? Sınıflara bir arada seminer mi veriyorsunuz? Tek tek sınıf bazında mı çalışma yürütüyorsunuz?

Tüm sınıfları bir araya toplayıp seminer vermiyorum. Her şubenin sınıfına giriyorum. İlkesel olarak bunu çok önemsiyorum. Çünkü farklı sınıf kademelerini bir araya getirip karıştırdığınızda güvenli alanı oluşturmanız, mahremiyeti korumanız ve çerçeve çizmeniz zorlaşıyor. Seminer formatında; katılımcı yöntemlerle, paylaşıma dayalı, öğretene-öğrenen ilişkisi kurmadan bir çalışma yürütmek de mümkün olmuyor. Üstelik çocuklar sınıflarından çıkıp seminer salonuna toplandıklarında konunun doğallaşması gecikiyor ve zorlaşıyor. Hâlbuki çocuk sınıfında matematik dersinden çıkıp cinsellik eğitimine girdiğinde bu çalışma hem onun gözünde daha hızlı doğallaşıyor, hem de okul kültürünün bir parçası, akışı haline geliyor.

Ayrıca, okul rehberlik biriminde görev yapan psikolojik danışmanlarla işbirliği içinde çalışmayı çok önemsiyorum. Tüm süreci onlarla birlikte planlıyor ve yürütüyoruz. Sınıflara girmeden önce, ilgili psikolojik danışmandan o sınıfın dinamiklerine dair bilgi alıyorum. Sınıflara psikolojik danışmanla birlikte giriyorum. Danışman hiç müdahale etmeden arkada oturuyor ve çalışmayı takip ediyor. Sonrasında sınıf bazında süreci değerlendiriyor, sınıflarda gelen paylaşımları ve soruları yorumluyor, yapılması gereken ek çalışmalar varsa bunları birlikte planlıyoruz.

Şu anki eğitim müfredatı içinde cinsellik eğitimi, cinsel sağlık eğitimi nasıl yer alıyor?

Şu anda 6. sınıf Fen Bilgisi dersinde, “Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı” ünitesi içinde, “ergenlik dönemi değişimleri, ergenlik döneminin sağlıklı geçirilmesi için yapılması gerekenler” gibi konular yer alıyor. 7. sınıf Fen Bilgisi dersinde ise “İnsanda Üreme” ünitesi var. Burada da “üreme sistemi, üreme sistemi hijyeni, embriyonun oluşumu, embriyonun sağlığı için dikkat edilmesi gerekenler” konularına yer verilmiş. Bu konular daha detaylı olarak, “hormonlar” başlığını da içerecek şekilde, lisede Biyoloji ve Sağlık Bilgisi derslerinde de ele alınıyor. Aslında bundan birkaç yıl öncesine kadar, “İnsanda Üreme” konusuna 6. sınıf Fen Bilgisi müfredatında yer veriliyordu. Fakat daha sonra Milli Eğitim tarafından müfredattan çıkarıldı ve bu konularla ilk karşılaşma liseye bırakıldı. Bu müdahale, o dönemde eğitimcilerden, ebeveynlerden, bizlerden tepki gördü. Bu eğitim-öğretim döneminin başında, Milli Eğitim müfredatı revize etti ve yukarıda paylaştığım hale getirdi. Lisede ise, bu seneye kadar 10. sınıfların Biyoloji dersinde anlatılan “üreme, hormonlar, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, üreme sağlığı” konuları bahsettiğim revizyonla birlikte 10. sınıf müfredatından çıkarılıp 11. sınıfa alındı. 10. sınıf bile bu konular için oldukça geçen, şimdi daha da ileriye atıldı.

Tabi bu konuların müfredatta yer alması tek başına yeterli değil. İçeriğin kapsamı, dili ve öğrencilere ne şekilde aktarıldığı da önemli. Müfredatı incelediğimde son derece “üreme odaklı” bir içerik ve dil görüyorum. Bu ünitelerin herhangi bir yerinde “insan cinselliği,

cinsel gelişim, cinsel uyarılma, cinsel davranış” gibi ifadeler geçmiyor. Hâlbuki insan rahim içindeki gelişim sürecinden itibaren cinsel bir varlıktır, üreme özelliğini ergenliğin sonunda kazanır ya da kazanmaz ve bu özelliğini isterse kullanır istemezse kullanmaz. Dolayısıyla, insan cinselliği sadece üreme üzerinden tanımlanamaz.

Ergenlik değişimlerinin anlatımında ise hem benzer bir üreme odaklılığı hem de cinsiyetçi yaklaşımı görmek mümkün. Aslında sadece ortaokul-lise müfredatında değil, tıp eğitiminde, tıp, sağlık ve gelişim alanlardaki literatürün çoğunda benzer bir yaklaşımla karşılaşıyoruz. Şöyle ki; ergenlik dönemi değişimleri anlatılırken kızların ve oğlanların yaşadığı değişimlere dair ayrı listeler verilir. Oğlanlarla ilgili listede penis sertleşmesi (ereksiyon), ıslak rüyalar, boşalma (ejekülasyon) gibi değişimlerden bahsedilirken, kızlarla ilgili listede cinsel uyarılma ve uyarılmaya bağlı ıslanma gibi değişimlerin bahsi bile geçmez. Kızların yaşadığı değişimlerde vurgu ilk âdet kanaması ve yumurtlama üzerindedir. Yine müfredatta, organların anlatıldığı bölümde “klitoris” diye bir organın ne ismi ne de cismi vardır. Peki bütün bunlar bize ne söyler? Oğlanlar söz konusu olduğunda cinsel gelişime, cinsel uyarılmaya ve hazza alan açılırken, kızlarda bütün bu süreçler yokmuş ve hatta olmamalıymış gibi davranılır. Kızların cinsel gelişimi ve cinselliği değil, “üreme” özelliği kasıtlı ve bilinçli olarak ön planda tutulur.

Özetle, müfredatın bütününe baktığımızda; gelişim dönemi özelliklerine uygun şekilde hazırlanmış, çocukların/ergenlerin/gençlerin kendilerini tanıma, keşfetme ve koruma noktasında ihtiyaç duydukları bilgiyi karşılayacak, kapsamlı, hak temelli, eşitlikçi bir cinsellik ve cinsel sağlık bilgisi görmüyoruz.

Siz eğitimlerinizi sadece biyoloji temelli kurmuyorsunuz. Bu eğitimleri nasıl bir perspektifle yürütüyorsunuz? Farklı yaş gruplarıyla çalışırken nasıl pedagojik yöntemler uyguluyorsunuz?

Cinsel gelişim ve cinsellik; bedeni, ruhsallığı, duyguları, sınırları, değerleri, davranışları, cinsel sağlığı, ilişkileri, toplumu içine alan çok karmaşık bir bütün. Dolayısıyla, sadece doğum, gelişim, beden ve üreme konularını içeren bir cinsellik eğitimi son derece kısıtlı ve yetersiz. Yukarıda Kapsamlı Cinsellik Eğitimi’ni tanımlarken de bahsettiğim gibi, ben sınıflarda bütün bu konuların yanı sıra; duyguları fark ve ifade etme, kişisel sınırlar, onay kavramı, toplumsal cinsiyet, duygusal ilişkilerde güvende hissetmek, toplumun cinselliğe yaklaşımı, ayrımcılık gibi konuları da çalışıyorum. Böylece, çocukların/ergenlerin/gençlerin cinsel gelişim ve cinsellik konularına bütüncül bir bakış açısıyla ve geniş bir perspektiften bakabilmelerini desteklemek mümkün oluyor.

Uyguladığım içeriği hazırlarken, bu içeriği sınıflarda nasıl çalışacağıma dair yöntemleri belirlerken ve çalışmalarımı yürütürken gözettiğim birden fazla ilke var aslında. Bunlardan biri, çocukların/ergenlerin/gençlerin gelişim dönemi özellikleri ve ihtiyaçları.

Mesela; bireysel farklılıklar olabilmekle birlikte, ortalama 11 yaşından itibaren ergenlik dönemi değişimleri başladığı için, ortaokul döneminde özellikle “büyümenin anlamı, ergenlik değişimleri, değişimlerle baş etme, değişimler karşısında alınması gereken sorumluluklar, ergenlikle birlikte değişen sınırlar ve paylaşımlar, sanal ortamda kişisel sınırlar, duygusal ilişkiler” gibi konular üzerinde duruyoruz. Konular yine gelişim dönemi ihtiyaçlarına göre ilkokul ve lise kademelerinde farklılaşıyor.

Yanı sıra, feminist pedagojiyi benimsiyorum. Sınıfta “öğretmen” sıfatıyla bulunmuyor, kendimi böyle konumlandırmıyorum. Çocukların formel eğitim sistemi içinde alışık olduklarının aksine, “öğreten-öğrenen” ilişkisini ve buradan doğan hiyerarşiyi/iktidarı ters-yüz etmeye çalışıyorum. Non-formel metotları kullanarak, her birimizin sürece eşit olarak katıldığımız, birlikte konuşup tartıştığımız bir sınıf ortamını temin etmeye gayret ediyorum. Öğretmek değil, konuyu sınıfa taşımak, konu hakkında sorular sorarak paylaşım/ifade alanı açmak, çocuklardan gelenler üzerine birlikte düşünmek, konuşup tartışmak, gerekli yerlerde bunları dönüştürmek ve çerçeveselendirmek için sınıfta olmayı seviyorum.

Kapsayıcı, hak temelli ve eşitlikçi bir içerik, yöntem, dil ve ortam temin etmeye çalışıyorum. Sürece katılan her bireyi tüm farklılıkları ile kapsama ve tek bir bireyi bile dışarıda bırakmama sorumluluğuna sahip olduğumu unutmadan, bu sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmek için kendimle çalışmaya devam ederek ilerliyorum. Özellikle toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, etnik, din, dil ve akademik temelli kapsayıcılık odağında oluyor. Bunu temin edebilmenin yolu; sınıftaki bireylerin özelliklerini ve yaşamlarını varsaymamaktan (her çocuğun bir anne-baba ile büyüdüğünü ya da her çocuğun heteroseksüel olduğunu varsaymamak gibi), herhangi bir özellik ya da sıfatı onlara atfetmemekten, onları kategorize etmemekten (kızlar ve oğlanlar, akademisi güçlü ve zayıf olanlar, uslular ve yaramazlar gibi) ve birbirleri ile kıyaslamamaktan, sınıftaki tüm bireylerle eşit ilişki kurmaktan, her birinin varoluşuna ve sınırlarına saygı duymaktan geçiyor.

Hak temellilik ilkesi ise kapsamlı cinsellik eğitiminin tüm zeminini kaplıyor, tutuyor ve sağlamlaştırıyor. 18 yaşını doldurmamış, uluslararası sözleşmelerde ve ulusal hukuk metinlerinde “çocuk” olarak tanımlanan bireylerle çalıştığım için, bir yetişkin olarak korumak ve teslim etmekle yükümlü olduğum çocuk hakları, ayrıca “çocuğun üstün yararı” ilkesi yol göstericim oluyor. Elbette bunun yanı sıra; insan haklarını, kadın haklarını ve cinsel hakları da odağında tutuyorum. Tüm bu haklar programın hem içeriğini hem yöntemini hem de dilini belirliyor.

Çocuğun gelişim evrelerindeki ihtiyaçlarına dönebiliriz. Gelişim dönemlerine göre cinsel gelişimle ilgili ihtiyaçlar nasıl farklılaşıyor?

Çocuklar özellikle 2-3 yaşlarından itibaren cinsiyet farklılıklarıyla ilgili sorular sormaya başlayabiliyorlar. “Babamın neden memeleri yok?” gibi. Tuvalette, banyoda, giyinip soyunurken kendilerini ya da başkalarını izleme/inceleme davranışları ve kendilerinin, akranlarının ya da yetişkinlerin bedenlerine dokunma isteği gözlenebiliyor, cinsel oyunlar başlıyor, doğumla ilgili sorular gelebiliyor. Özellikle 5-6 yaşlarında sosyalleşmenin artmasıyla âşık olma, evlenme gibi kavramlardan bahsedebiliyorlar, cinsel organlarla ilgili kelimeler kullanmaya başlıyorlar, birbirlerine dokunma/öpme ve birbirlerinin bedenlerini inceleme isteği görülebiliyor. Bütün bunlar bize çocukların meraklarını ve neye ihtiyaç duyduklarını da gösteriyor aslında. Önemli olan tüm bu süreçleri kendi yetişkin cinsellik algımızla değerlendirmeden, baskılayıcı ve yasaklayıcı olmadan, çocuğun cinsel bir varlık olduğunu unutmadan, sakince takip etmek ve desteklemektir. Cinsel organların doğru isimlerini kullanmak ve bu şekilde öğrenmelerini sağlamak, bedensel farklılıklar hakkında bilgilendirmek, bedensel özbakımını nasıl yapacağını öğretmek ve bu sorumluluğu yavaş yavaş ona devretmek, bedeninin kendisine ait, özel ve değerli oluşuna, kişisel sınırlara ve bedensel söz hakkına dair kısa sohbetler yapmak, özellikle bedenine yönelik temas ve müdahalelerde onayını almak ve çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkide onun da onay almasını desteklemek gerekiyor.

Siz okul öncesi dönemde ve ilköğretim dönemindeki çocukların ebeveynleriyle çalışırken sınır kavramını mı daha çok vurguluyorsunuz?

Aslında sadece ilkokul çağındaki çocukların değil, ortaokul ve lise çağındaki ergenlerin/gençlerin ebeveynleriyle de bedensel söz hakkı, kişisel sınırlar, sınırlara saygı gibi konuları çokça konuşuyorum. Küçük yaş grubunda çocukların sınırları yetişkinler tarafından genellikle şu şekillerde ihlal ediliyor: onay almadan öpmek/sevmek, öpmesi/sarılması için ısrarcı olmak, hoşlanmadıklarını ifade ettikleri (ya da bir şekilde belli ettikleri) davranışları (lakap takma, gıdıklama, sıkıştırma, mincıklama, el şakası...) devam ettirmek, özbakım sorumluluğunu üstlenebilecek yaşa geldiği halde tuvalet sonrası temizliğini yapmak, banyo yaptırmak gibi konularda ısrarcı olmak, onay almadan fotoğraflarını çekmek ve paylaşmak, öpmesi/sarılması karşılığında vaatlerde bulunmak (“öpersen sana ... alırım”) vb.

Ergenlik dönemiyle birlikte bu sınır ihlallerinin farklı biçimlerde devam ettiğini görüyoruz. Ergenin/gencin odasına izinsiz girmek, eşyalarını/telefonunu karıştırmak, duygusal ilişkisi olup olmadığını öğrenmeye çalışmak, duygusal ilişki olduğu biliniyorsa bunu farklı ortamlarda magazin malzemesi yapmak, utanmasına neden olacak şakalar yapmak, paylaştığı bir sırrı tutmamak ve başka ortamlarda ifşa etmek... gibi. Bu konuları konuştuğumuz çalışmalardan birinde, 7. sınıftan bir ergen şöyle demişti: “Anneme sır

veriyorum ve ‘aramızda kalsın’ diyorum. Sonra sınıf arkadaşımından duyuyorum. ‘Sen nereden biliyorsun?’ diye sorunca, ‘annen anneme söylemiş’ diyor. Ben yapsam kıyamet kopar.” Bu ve benzeri ihlallerin sadece ebeveynler/bakım verenler tarafından yapıldığını düşünmeyelim. Eğitim ortamları da sınırların çokça karıştığı ve ihlal edildiği alanlar. Bu yüzden bu konuları öğretmenlerle yaptığım çalışmalarda da sıkça gündeme getiriyorum.

Ergenliğe geçiş döneminde daha çok hangi meseleler gündem oluyor, ergenler bu dönemde cinsellikle ne gibi karşılaşmalar yaşıyor?

Ergenlik; ilginin, mahremiyetin, arkadaşlığın ve desteğin aile dışındaki unsurlardan arandığı, zihinsel ve duygusal dünyanın dışı doğru açıldığı, değişimlerle dolu bir dönem. Sadece beden değil, duygular, düşünceler, sınırlar, paylaşımlar, ilişkiler, ilgi alanları, benlik ve beden algısı ve daha pek çok şey değişir. Ergen bir yandan da hormon salınımının artmaya başlamasıyla birlikte farklı bir cinselleşme sürecine girer. Ergen cinselliğinde mastürbasyon önemli bir işleve sahiptir. Bu dönemde mastürbasyon, bebeklik ve çocukluk dönemindeki haz veren basit bir etkinlik olmaktan çıkar ve istenilerek yapılan, arzuların ve fantezilerin eşlik ettiği bir sürece dönüşür. Bunca değişimin yaşandığı ergenliğe; büyüme kaygısı, bedeninden memnun olmama, kendini akranları ile kıyaslama, “yaşadığım değişimler ve deneyimlerim normal mi, sağlıklı mıyım, her şey yolunda mı?” düşünceleri eşlik eder. Ergen bir yandan da ebeveynlerinden ayrılmaya ve bireyselleşmeye çalışır. Bireyselleşmeye çalışıyor olması ergenin yetişkin desteğine ve kapsayıcılığına ihtiyacı olmadığı anlamına gelmez. Ancak bu desteğin ergeni boğacak, bunaltacak, sınırlarını ihlal edecek şekilde olmaması gerekir. Yetişkinler ergenleri genellikle “asi, kararsız, zor, sorun çıkaran” gibi sıfatlarla tanımlarlar. Çünkü ergen, küçük bir çocuk gibi ‘itaat’ etmez. Küçük yaş grubundan farklı olarak ergen; yetişkinlerin her şeyi bilmediğini, yanlış yapabildiğini, saçmalayabildiğini, çelişkili ve tutarsız davranabildiğini fark eder ve yetişkini tüm bunlarla yüzleştirir. Özetle ergen, yetişkinin iktidarını sarsar. Bir yandan da ergenin farklı bir cinselleşme sürecinde olması, henüz kendi ruhsallığı ve cinselliği ile ilgili meselesini halledememiş bir yetişkin için zorlayıcıdır. Bu nedenle yetişkinler genellikle küçük çocukları daha çok kapsar ve desteklerken ergenleri öteye iter, hatta kriminalize eder. Hâlbuki ergenin; sık boğaz etmeyen, ayrışmasına izin veren ve bunun için ona alan açan, “yanındayım, neyle baş edemiyorsan konuşabilir ve paylaşabiliriz” mesajını veren yetişkinlere ihtiyacı vardır.

Bütün bu dinamikleri göz önünde bulundurarak, ergenlerle tüm bu değişim sürecini, değişimlerin nedenlerini, bunlarla baş etmek için yapılabilecekleri ve değişimler karşısında alınması gereken sorumlulukları konuşuyoruz. Sadece bedensel değişimleri değil, duyguları, düşünceleri, kişisel sınırları, sosyal ve duygusal ilişkileri, cinselliğin

farklı boyutlarını, toplumsal cinsiyet kalıplarını, cinsiyet eşitsizliğini... bütün olarak ele alıyoruz. Mesela, kıllanma artışını konuşurken, kılları kısaltmanın neden cinsiyetlendirildiğini de tartışıyoruz.

Liseli gençlerle çalışırken neler öne çıkıyor?

Gençlik döneminde, özellikle 14-15 yaşlarından itibaren duygusal beraberlik kurma ve fiziksel temasta bulunma isteği yoğunlaşır. Cinsel içerikli konuşma ve yazışma, öpüşme, okşama gibi cinsel davranışlar deneyimlenebilir. Cinsel ilişki davranışına dair merak ve arzu yoğunlaşır. 16-17 yaşlarından itibaren iletişim ve ilişkilere fazlaca zaman ayrılır. Cinsel davranışlarla ilgili bedensel, duygusal ve sosyal endişeler hissedilebilir. Cinsel davranışların riskleri ve risklerden korunma yolları üzerine yoğunlaşılır. 18-19 yaşlarında uzun süreli ilişkiler başlayabilir. Bütün bu gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak, lise gençleri ile özellikle güvenli ilişki, güvensiz ilişki, flört şiddeti, onay kavramı, cinsellik kavramı, cinselliğin anatomisi ve fizyolojisi, cinsellikle ilgili mitler ve gerçekler, LGBTİQ kavramlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılık, güvenli cinsellik gibi konuları konuşuyoruz. Güvenli cinselliği sadece cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan ve istenmeyen gebeliklerden korunmak üzerinden ele almıyoruz; karşılıklı onaya dayalı, tarafların bedensel, duygusal ve sosyal açıdan zarar görmedikleri, kendilerini iyi ve güvende hissettikleri, eşitlikçi, şiddetsiz ilişkiler olarak tanımlıyoruz.

Siz bu çalışmaları kız ve oğlan çocuklarla birlikte yürütüyorsunuz. Bunun ne gibi avantajları oluyor?

Cinsellik eğitimleri söz konusu olduğunda; “kızlar ve oğlanlar ayrılarak yapılırsa daha iyi olmaz mı sorusu?” sıklıkla gündeme gelir. Buna gerekçe olarak, sadece hemcinslerinin olduğu gruplarda çocukların/ergenlerin/gençlerin daha rahat konuşacağı ileri sürülür. Ancak “kız ve oğlan ayrı yapılsın” talebinin altında çoğu zaman cinsiyetçi ve ahlakçı bir bakış açısı da yatar. Sınıftaki paylaşım dengesini gözetmek, geri çekilen, konuşmak konusunda çekimser kalan çocukları fark edip güçlendirmek, söz ve alan işgali yapan çocuklar varsa onları sınırları fark edip gözetecekleri bir konuma çekmek benim (yani eğitimcinin) sorumluluğu. Bu noktada, sınıftaki dengeleri sürekli gözetiyorum. Ayrıca, çalışmanın en başında yaptığımız, sınıf ortamında güvenli alanı oluşturmaya dayalı grup sözleşmesinin maddelerinden biri de isteyeninin çalışmadan sonra bireysel olarak da gelip konuşabileceği, soru sorabileceği yönünde. Bu alanı açmayı da önemli buluyorum. Çocuklara cinsiyet atayarak onları “kız” ve “oğlan” diye ayırmak, kapsamlı cinsellik eğitimi çalışmalarını cinsiyetlendirilmiş gruplarda yapmak doğru değil. Çocuklar/ergenler/gençler, bu konuları cinsiyet üst baskısı olmadan, birlikte konuşabilmeyi pratik etmeliler. Böylece konuyu doğallaştıracaklar, böylece farklılıklara ve birbirlerinin süreçlerine saygı göstermeyi, sınır ihlal etmemeyi öğrenmeleri mümkün olacak.

Öğrenciler daha genç bir grup olduğu için önyargıları daha çabuk kırılabilir. Bu tarz konuları yetişkinlerle, eğitimcilerle konuşmak daha zor olabilir. Çünkü bazen kendilerinden ve yaptıklarının doğruluğundan çok emin oluyorlar. Okullardaki diğer eğitimcilerin çalışmalarınıza yaklaşımları nasıl?

Evet, yetişkinlerin genellemelerini, kalıp yargılarını, varsayımlarını, dil ve yaklaşımlarını dönüştürmek daha zor. Eğitimcilerle “Cinsel Gelişim Sürecinin Desteklenmesi” başlıklı seminerlerin yanı sıra, “Kapsayıcı, Eşitlikçi ve Hak Temelli Eğitim Ortamı” ve “Eğitim Ortamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Kimlik Eşitliği” başlıklı atölyeler de yapıyorum. Bu çalışmalardan sonra, sınıf ortamında yapılan cinsiyetçi şakaya gülmemeyi öğrendiğini ve bunu bir fırsat eğitimine dönüştürdüğünü söyleyen eğitimciler oluyor. Ya da sınıfta cinsiyetçi bir iş bölümü varsa bunu gören ve müdahale eden öğretmenlerle karşılaşıyorum. Bir başka eğitimci, sınıfında homofobik söylemlere kesinlikle izin vermediğini söyleyebiliyor. Böyle çok sayıda iyi örnekle karşılaşıyorum. Ancak maalesef bu örneklerin yanı sıra; cinsiyetçi bakış açısına sahip, öğrencilerini kalıplara sığdırmaya çalışan, ayrımcı dil ve yaklaşıma sahip, gençlerle birlikte cinsiyetçi, homofobik ya da transfobik şakalara gülen, hatta bu şakaları bizzat yapan eğitimciler de var. Bu vesileyle altını çizmek isterim: Bir öğretmenin ya da okul çalışanının; herhangi bir özelliğinden dolayı bazı öğrencileri ‘dışarıda’ bırakması, öğrencilerin yerine düşünüp kararlar vermesi, toplumsal normlara sığmayan öğrencilere yargılayıcı bir dil ve tutumla yaklaşması ya da öğrencileri kendisine/çoğunluğa benzetmeye çalışması kabul edilemez, zira bütün bunlar ‘**insan hakkı ihlali**’dir.

Ebeveynler bu eğitimlere nasıl yaklaşıyorlar?

Ebeveynler genellikle “biri bu işi bizim yerimize yapıyor, ne güzel” diye düşünüyorlar, dolayısıyla eğitimlerden oldukça memnundur. Ancak tabi böyle düşünülmemesi gerekiyor, çünkü benim okullarda yaptığım çalışmalar tek başına yeterli değil. Cinsellik eğitimleri, diğer akademik dersler gibi haftada birkaç saat değil, yılda birkaç saat olabiliyor ancak. Bu nedenle ebeveynlerin ve eğitimcilerin de bu konuları gündemlerine alması gerekiyor.

Bu çalışmaların öğrenciler üzerinde nasıl etkileri oluyor?

Uzun yıllardır çalıştığım okullarda kapsamlı cinsellik eğitimlerinin dönüştürücü etkisini çok daha net görebiliyorum. Mesela bu sene 8. sınıflarla yaptığım bir çalışma sırasında ergenler bunu “ilk sene nasıldık, şimdi nasılız; artık daha rahat ve daha doğru konuşabiliyoruz” diyerek kendileri ifade ettiler. Onlarla çalışmaya 4. sınıfta başlamıştık ve her yıl üzerine yeni konular ekleyerek bütünlüklü bir şekilde ilerledik. Süreç içerisinde konuşma dilleri ve konuya yaklaşımları değişti ve dönüştü. Konuyu doğallaştırdılar; argo ve eşitsiz dilden uzak, hak temelli bir çerçeveden ve sınır ihlal etmeden

konuşulabileceğini fark ettiler. Bunu sadece bu sınıf özelinde değil, diğer okullarda ve uzun süredir çalıştığım tüm sınıf kademelerinde gözlemliyorum ve deneyimliyorum.

Çalışmalarınızda fırsat eğitiminin önemini sıklıkla vurguluyorsunuz. Fırsat eğitiminin ne olduğunu açabilir misiniz?

Fırsat eğitimi en basit tanımıyla; günlük yaşam içindeki herhangi bir malzemenin -bu bir kelime, ifade, şaka, bazen bir davranış, filmin bir sahnesi vb. olabilir- eğitim fırsatına çevrilmesidir. Sadece sınıfta ve ders saatinde değil, her ortamda yapılabilir. Fırsat eğitimi imkânlarını değerlendirmeyi hem çok önemli buluyor ve hem de çok seviyorum. Cinsellik eğitimleri sırasında bir konu üzerinde çalışırken; sorduğum bir soruya verilen cevapta, bana yönelen bir soruda ya da yapılan bir şakada bazen öyle bir kelime/ifade/içerik oluyor ki, o sırada konuştuğumuz konuya ara verip bunun üzerinde durmayı daha öncelikli buluyorum. Çünkü aslında böyle zamanlar muhteşem bir eğitim fırsatı. Bu fırsatları kaçırdığımızda yanlış dil ve yaklaşım pekişiyor, üzerinden atlamayıp dikkati buraya çektiğimizde ise o konuyu saatlerce çalışmaktan daha hızlı, etkili ve dönüştürücü oluyor. Örneklerle açmaya çalışayım. Geçenlerde lise 10. sınıflarla cinselliğe dair mitleri çalışıyorduk. Mitlerden biri şöyleydi: “Erkek cinselliği her zaman istemeli ve cinselliğe her zaman hazır olmalıdır.” Gençlerden biri -gülerek- “tabi ki, erkek her zaman saldırıya hazır olmalıdır” dedi. “Saldırı” kelimesini duyunca, erkeklığe, erkek cinselliğine ve cinsel şiddete dair toplumsal algının tek bir kelimeye toplandığını düşündüm. Sonra hem gencin hem sınıfın dikkatini bu kelimeye çektim ve gençten neden bu kelimeyi seçmiş/kullanmış olabileceğini düşünmesini istedim. Buradan başlayan konuşmamız cinsellikte onay/rıza kavramına, cinsel şiddeti normalleştiren toplumsal algıya ve dile, oradan da özellikle heteroseksüel ilişkilerde erkeğin aktif/harekete geçen konumda olmasına dair beklentinin nedenlerine ve sonuçlarına kadar uzandı. Kısa ama son derece etkili ve dönüştürücü bir sohbet oldu.

Bir süre önce, yine lise kademeleri ile çalışırken gençlerden biri sınıfta bana “çok merak ediyorum, sevgiliniz bu işi yapmanıza nasıl izin veriyor?” diye sormuştu. Bu aslında benim özelimle ilgili bir soru. Her çalışmanın başında, çalışmanın ilkelerini belirlediğimiz bir sözleşme yapıyoruz. Bu sözleşmenin maddelerinden biri “çalışma sırasında özel hayatın gizliliğini korumak ve ihlal etmemek” oluyor. Konuyu özel olandan çıkarıp bir fırsat eğitimine dönüştürmek istedim, çünkü üzerine konuşmak ve çalışmak için çok fazla malzeme barındırıyordu. Benim için, sınıf ortamındaki -yaşı kaç olursa olsun- her bireyin özel hayatı saygıyı hak eder; kişisel meraklarımla o alana dair bilgi toplamaya çalışmam ve çocukların/ergenlerin/gençlerin özel alanlarını ihlal etmemek konusunda hep çok dikkatli davranırım. Dersin başında yaptığımız sözleşmeyi hatırlatarak, öncelikle bunun özel alana dair bir soru olduğunu ve kendi özel hayatımla

ilgili konuları sınıf ortamında konuşmayacağımı belirttim. Sonra sorudaki varsayımlar üzerine birlikte düşünmeyi önerdim. İlk varsayım sevgilimin olmasıydı. Gence, soruyu sorarken sevgilimin cinsiyetine dair bir varsayımda bulunup bulunmadığını sordum. Erkek olduğunu düşündüğünü söyledi. Partnerimi, işimden rahatsız olması ve bu işi yapmama izin vermemesi gereken bir “erkek” olarak kodlamıştı. “Neden karşımızdaki kişinin bir sevgilisini olduğunu varsaydığımız yerde, o kişiye atfettiğimiz cinsiyet üzerinden partnerinin de cinsiyetini varsayıyoruz?” Bu sorunun cevaplarını ararken “cisnormativite” ve “heteronormativite” kavramları üzerinde durduk. Ardından, partnerinin çalışmasına ya da hangi işi yapacağına müdahale etmenin nasıl bu kadar normalleşebildiğini, hatta bazı durumlarda ilişkinin doğal bir dinamiğiymiş gibi algılanabildiğini tartıştık. Sonra gence şunu sordum: “Başka bir mesleği yapıyor olsaydım da bu soruyu sorar mıydın? Yoksa erkeklere ait bir alan olarak tanımlanan cinsellik üzerine rahat ve doğal şekilde konuşuyor olmam mı bu soruyu sordurdu, ne dersin?” Böylece, pek çok şey üzerine kafa yordüğümüz bir fırsat eğitimi ortamı oluştu.

Fırsat eğitimi, ebeveynlerin de kullanabileceği bir yöntem.

Evet, fırsat eğitimin ne kadar etkili ve pratik bir yöntem olduğundan ebeveyn seminerlerinde de bahsediyorum. Sonraki yıllarda seminerlere yeniden gelen ya da bir şekilde başka ortamlarda karşılaştığımız ebeveynler, bu yöntemi kullandıklarını ve çok işe yaradığını söylüyorlar. Mesela, bir anne şu örneği aktarmıştı: “Ergenlik döneminde bir oğlum var. Bir akşam evde maç izliyordu. Bir pozisyona sinirlendi ve ibne diyerek futbolcuya hakaret etti. Sizin seminerlerinize katılmamış olsaydım bu kelimenin üzerinde durmazdım, çünkü ben de normalleştirmişim. Ya da en fazla ‘ayıp, doğru konuş’ filan derdim. Ama sizin de bahsettiğiniz gibi hiçbir etkisi olmazdı. Maç arasında, kullandığı kelimenin eşcinselleri, özellikle eşcinsel erkekleri aşağıladığını ve eşcinsellere yönelik şiddeti beslediğini söyledim. Şaşırdı, benden beklemiyordu sanırım. Ama kafası da karıştı, yüzünde o karışıklığı gördüm, istediğim buydu.”

Fırsat eğitimi sözsüz de yapılabilir. Mesela, bir dizi ya da filmde öpüşme sahnesi çıktığında ebeveynlerin/bakım verenlerin paniklememesi, kanalı değiştirmeye çalışmaması da bir fırsat eğitimidir. Çocukların yaş gelişim özelliklerine uygun olmayan, cinselliklerini fazlasıyla kışkırtacak ve kafalarını karıştıracak bir içerik olmadığı sürece; sakın kalmak, doğal davranmak ve kanalı değiştirmemek çocuğa samimiyetin, yakınlığın, öpüşmenin, cinselliğin insan yaşamının doğal bir parçası olduğunu hissettirir. Aksi davranıldığında ise çocuğa cinsellikle ilgili olumsuz duygular aktarılmış olur. Bu toplumda hepimize aktarıldığı gibi... Hiç konuşma olmasa da çocuk şu mesajları alır: “Cinsellik ayıp ve utanılacak bir şey. Ebeveynlerim benimle bu konuları konuşmaya hazır değiller.” Bu ve benzeri sözsüz mesajlar, çocuğun cinsel gelişim sürecindeki hisleri ve

deneyimleri nedeniyle utanç ve suçluluk hissetmesine, hislerini ve deneyimlerini bastırmasına, merak ettiği şeyleri ebeveynlerine sormayıp arkadaş, internet gibi riskli alanlardan bilgi edinmeye çalışmasına neden olabilir.

8. sınıflarla cinsellik kavramını tartıştığımız bir derste ergenlerden biri; "ebeveynlerimizle konuşamıyoruz, çünkü onlar basit bir öpüşme sahnesinde bile panikleyip kanal değiştiriyorlar" demişti. Sonra başka bir ergen şunu eklemişti: "Televizyonlarda sürekli şiddet, silah, cinayet ve tecavüz var ama o görüntüleri kapatmak için panik olmuyorlar." Çok haklıydı; şiddet meşrulaştırılıyor, onaya dayalı güzel duygular ve deneyimler baskılanıyordu.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta; çocuğun/ergenin/gencin cinselliğini ayartmamak ve kışkırtmamaktır. Çalışmalarım sırasında; çocuğun gelişim dönemine uygun olmayan, henüz hiç hazır olmadığı, aslında hiç gündeminde olmayan ve soru sormadığı konularla ilgili bilgileri ona aktaran, çocuğun henüz ihtiyaç duymadığı kadar detaylı bilgi veren yetişkinler olduğunu da gözlemliyorum. Yetişkinlerin sorumluluğu; baskılayıcı/yasaklayıcı olmamak kadar, ayartıcı/kışkırtıcı da olmamaktır. Bu ikisinin tam ortasında, nötr bir yerde durmak; seks pozitif bir ebeveynliği/yetişkinliği inşa etmeye çalışmak gerekiyor.

Seks pozitif ebeveynlik için ebeveynlerin öncelikle kendi cinsellik algıları ile çalışmaları gerekiyor. Çoğu zaman cinselliği; mutlaka bir partner gerektiren, kadın-erkek arasında yaşanan, sevişme/birleşme gibi yakınlaşmalardan ibaret, davranış odaklı bir kavram olarak algılıyoruz. Ancak cinsellik; beden, duygu, davranış, cinsel sağlık, değerler, sınırlar, onay kavramı, ilişkiler, toplum gibi çok farklı boyutları içeren oldukça karmaşık ve kapsamlı bir kavram. Cinsellik insan yaşamının olağan bir parçası ve aslında ne kadar insan varsa o kadar da cinsellik var. Yani insanlar cinselliklerini birbirlerinden çok farklı şekilde deneyimliyor olabilir. Seks pozitif bir yetişkinlik için öncelikle cinsellik kavramına geniş ve kapsamlı bir yerden bakabilmemiz, yanı sıra çıplaklık, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelimler gibi konulara bakış açılarımızı da gözden geçirmemiz gerekiyor. Kendimizle yapacağımız bu çalışmalar, çocukların cinsel varoluşlarını kabul etmemizi ve cinsel gelişim süreçlerindeki bilgi ihtiyaçlarını doğru şekilde karşılamamızı kolaylaştıracaktır. Seks pozitif ebeveynlik; çocukların varoluşlarına, farklılıklarına, bedensel söz haklarına, duygularına, sınırlarına, ihtiyaçlarına saygı duymaktır. Cinsel gelişimi ve insan cinselliğini "ayıp, yasak, günah" gibi kelimelerle ilişkilendirmeden, çocukları utandırmadan ve yargılamadan konuşabilmektir.

Son yıllarda çocuklara, gençlere yönelen çok fazla cinsel istismar haberi okuyoruz. Bu konular sizin derslerinizde de gündem oluyordur. İstismar

durumlarında kendilerini koruyabilmeleri için ne gibi önerileriniz oluyor? Aile çevresi, okul çevresi gençlere nasıl destek olabilir, neler yapabilirler?

Ben çocuklarla/ergenlerle/gençlerle çalışırken “cinsel istismardan kendini koruma yöntemleri” gibi bir başlık açmıyorum hiçbir zaman. Çünkü cinsel istismardan korunmak çocuğun sorumluluğu değil, çocukları istismar etmemek ve zarar görebilecekleri herhangi bir duruma maruz bırakmamak yetişkinlerin sorumluluğu! Bu cümlemin altını kalın bir çizgi ile çizmek istiyorum. Bizim toplumumuzdaki yaklaşım bunun tam tersi; cinsel istismar vakaları arttıkça yetişkinler “kendimize bakalım, nerede hata yapıyoruz, çocukların haklarını neden koruyamıyoruz?” diye düşünmek yerine, “çocuklara mahremiyet eğitimi verelim, kendilerini korumayı öğrensinler!” diye ses yükseltiyorlar. Çocuklar kendilerini kimlerden koruyacaklar? Yetişkinlerden! Ne büyük çelişki değil mi?

Ebeveynler, bakım verenler, eğitimciler aslında yetişkinlerin büyük kısmı; çocuklara belli bir konuda bakış açısı kazandırmayı, onlarda farkındalık yaratmayı ya da davranış değişikliği oluşturmayı arzu ediyorlarsa bunu genellikle anlatarak, “öğreterek” yapmayı tercih ediyorlar. Ve bu eğitimlerin hemen etki etmesini bekliyorlar. Cinsel istismar vakalarını durdurmak için de ilk akla gelen şey çocuklara “eğitim vermek” oluyor. Bu konularla ilgili eğitim çalışmaları yapmak elbette gerekli ve önemli. Özellikle kapsamlı cinsellik eğitiminin akranlar arası şiddet, cinsel istismar, flört şiddeti ve cinsel şiddetin tüm biçimlerine karşı koruyucu-önleyici yönü tartışmasız bir gerçek. Ancak elbette tek başına yeterli değil.

Çocukların kendi sınırlarını tanımlayabilmelerini, sınırlarının ihlal edildiği durumlarda “hayır” diyebilmelerini, güvendikleri yetişkinlerden destek isteyebilmelerini, başkalarının sınırlarına saygı göstermelerini, birbirleri ile güce dayalı ilişki kurmamalarını, şiddetsiz bir iletişimi benimsemelerini... istiyorsak bunun yolu onlara eğitim vermekten değil, yetişkinler olarak günlük hayatın içindeki tutum ve davranışlarımıza, toplumsal dinamiklere bakmaktan ve öncelikle bu alanları düzenlemekten geçiyor. Çünkü çocuklar bizim onlara sözlü olarak anlattıklarımızdan daha çok gözlemleyerek, deneyimleyerek, yaşayarak öğreniyorlar.

Toplumda çocukla yetişkin arasında bu kadar belirgin bir güç ilişkisi varken, söz hakkı her daim yetişkindeyken, toplumda çocuklar birey olarak görülmezken çocuklara “hayır diyebilirsin, kimse senin sınırlarını ihlal edemez” demek büyük çelişkidir. Çocuklar küçük yaştan itibaren sınırlarını belirler ve ifade ederler aslında. Yetişkin dünya, çocukların sınırlarını sürekli olarak ihlal eder; canı istediği zaman, istediği şekilde temas eder, çocuk kendisini öptürmez/sevdirmezse küser ve hatta cezalandırır, rahatsız edici şakalar yapar, sınırlarını tutmaz ve hatta magazin malzemesi yapar, kısacası çocukların bir özel alana ve sınırlara sahip olduğunu unuttur. Üstelik bu toplum çocuklardan, yetişkinlere koşulsuz

saygı duymalarını ve itaat etmelerini bekler. Sonra da aynı yetişkinlerin çocuğun karşısına geçip “hayır diyebilirsin” demesi kafa karıştırıcıdır. Öncelikle yetişkinlerin çocuk algısı ve çocukla ilişkilene pratikleri değişmelidir.

Bu nedenle ben kendi çalışmalarımnda, bu konuları daha yoğunluklu olarak yetişkinlerle çalışıyorum. Ebeveynler, bakım verenler, eğitimciler, okul çalışanları, çocuk çalışmacıları, ruh sağlığı çalışanları, sağlık hizmet sunucuları gibi çok farklı gruplarla cinsel istismara koruyucu-önleyici yaklaşımın nasıl olması gerektiğini ve bu konuda yetişkinlerin sorumluluklarının neler olduğunu konuşuyor; yetişkinlerin kendilerini gözden geçirme, özeleştirme verme ve çocuklara zarar veren davranışlarını değiştirme noktasında adım atmalarını desteklemeye çalışıyorum.

Çocuklarla da bedensel söz hakkı, onay kavramı, kişisel sınırlar, sınırlarını ifade etme ve hayır deme hakkı, sınır ihlalleri ve bu ihlalleri durdurabilme, özkoruma ve öz savunma hakkı, yetişkinlerin çocuklarla kurdukları ilişkinin nasıl olabileceği ve olamayacağı gibi konuları çalışıyorum elbette. Ancak bu konuları hak temelli ve güçlendirici bir dil ve yaklaşımla ele almaya gayret ediyorum. Sorumluluğu bütünüyle çocuğa yükleyen, ahlaki ve çoğu zaman cinsiyetçi bir yaklaşımla verilen, “özel bölgelerine kimse dokunamaz, böyle bir şey olursa çılgın at ve oradan kaç, güvendiğin bir yetişkine anlat”tan öteye gitmeyen eğitimleri son derece sorunlu, kafa karıştırıcı ve riskli buluyorum.

Özellikle son yıllarda dini referanslar eğitim alanını da fazlasıyla şekillendirmeye başladı. Çalışmalarınız sırasında çocukların zihinsel ya da cinsel gelişimine dair bu referanslarla konuştukları, bu referansların da gündelik hayata girdiği örnekler karşınıza çıkıyor mu? Bunlara dair gözlemlerinizi var mı?

Evet, son yıllarda dini referanslı soruları biraz daha sık duyar oldum. Özellikle ortaokul ve lise sınıflarında mastürbasyonun, evlilik dışı flörtün ya da cinselliğin, eşcinselliğin ve kürtajın günah olup olmadığına yönelik sorular gelebiliyor. Ergenlik döneminden itibaren kendi kimliğini, değerlerini ve inançlarını oluşturmaya başlayan bireylerin bu yöndeki sorularını, onlarla değer-inanç çatışmasına girmeden, bilimsel referanslarla ve hak temelli bir yaklaşımla cevaplıyorum.

Siz bu eğitimleri karma bir şekilde yaptığınızı ve bunu önemli bulduğunuzu belirttiniz. Bir süredir karma eğitimin kaldırılma tartışması da gündemde. Siz bu tartışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Karma eğitimin çocukların ve gençlerin gelişimi üzerindeki, birlikte yaşam kültürü oluşturmaları üzerindeki etkisini nasıl görüyorsunuz?

Oldukça uzun konuşulması gereken bir konu aslında. Ama kısaca özetlemek gerekirse; toplumsal cinsiyet rollerini ve cinsiyet ayrımcılığını pekiştiren, LGBTİQ öğrencileri dışarıda bırakan ve görünmez kılan bir uygulama olacağını düşünüyorum. Tek cinsiyete dayalı okul uygulamaları uluslararası platformlarda genellikle başarı-başarısızlık üzerinden ele alınıyor. Kız çocuklarının/genç kadınların; oğlanların/genç erkeklerin eğitim ortamını bozucu davranışları nedeniyle eğitimden yeterince faydalanamadığına ve akademik başarılarının olumsuz yönde etkilendiğine dair görüşler var. Erkeklerin, dersi bölen davranışlara ve zorbalığa “doğaları” (!) gereği daha yatkın olduğu iddiası pek çok çalışmada dile getiriliyor ve tek cinsiyetli okulların genç kadınları koruyacağı iddia ediliyor. Yanı sıra, sadece kız çocuklarına yönelik okullar yaygınlaşırsa ailelerin kız çocuklarını okula göndermelerinin kolaylaşacağı varsayımına dayalı görüşler de var. Hâlbuki okul, kendine has dinamikleri olan, toplumdan ayrı bir yer değil ki; toplumun bir yansıması! Normatif ikili cinsiyet sistemi ve toplumsal cinsiyet kalıpları ile mücadeleye yönelik kapsayıcı çalışmalar yapılmadan, okulu bütün bu sistemden bağımsız bir alanmış gibi değerlendirip cinsiyete dayalı eğitim vermek işlevsel değil. Eğitim Reformu Girişimi’nin geçmiş yıllarda yayınladığı eğitim izleme raporlarından birinde de belirtildiği gibi; giderek daha fazla kız ve oğlan çocuğunun ayrıştırılmış ortamlarda eğitim alması, eğitimcilerin cinsiyetçi tutumları ve eğitimin cinsiyetçi içeriği ile birleştiğinde, eğitim sürecinde dönüştürülmesi gereken toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarının daha da katılaşmasına neden olacaktır.

Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Kapsamlı Cinsellik Eğitiminin her çocuk, ergen ve genç için bir lütuf değil, hak olduğunu vurgulamak isterim. Hem çocuk hakları hem de cinsel haklar bağlamında değerlendirdiğimizde bu hakkı çok daha net görebilir ve içselleştirebiliriz. Çocuğun insan hakları arasında ayrımcılığa maruz bırakılmama, kapsamlı ve nitelikli eğitim alma, sağlıklı yaşama, ihmal, istismar ve şiddetin her biçiminden korunma gibi hakları mevcut. Kapsamlı Cinsellik Eğitimi, tüm bu hakların korunması ve iyileştirilmesi noktasında son derece önemli ve gerekli bir yerde duruyor. Cinsel haklar ise, bütün insanlar için özgürlük, insanlık onuru ve eşitlik gibi temel haklara dayalı evrensel insan haklarından. Sağlığın temel insan haklarından biri olduğu düşünülürse, cinsel sağlık da temel bir insan hakkı. Cinsel sağlığın korunması ve desteklenmesi ise ancak cinsel hakların tanındığı ve uygulandığı ortamlarda mümkün. Bu haklara işaret eden Cinsel Haklar Bildirgesi’nin 10. Maddesi “Kapsamlı Cinsellik Eğitimi Hakkı”na vurgu yapıyor ve Kapsamlı Cinsellik Eğitimi’ni “doğumdan başlayarak yaşam boyu devam eden bir süreç olarak tanımlıyor ve bütün sosyal kurumları kapsamaması gerektiğini söylüyor. Cinsellik, her bireyin kişiliğinin ve varoluşunun ayrılmaz bir parçasıdır. Cinselliğin tam ve sağlıklı gelişimi için, kişisel, kişilerarası ve toplumsal iyilik esastır. Bu da ancak hak temelli ve kapsayıcı bir cinsellik

eğitiminin doğumdan itibaren, tüm sosyal kurumları kapsayacak şekilde, her bireye ulaştırılması ile mümkün olabilir.

Söyleşi için çok teşekkür ederiz.